

Kildebank til Jødiske stemmer fra Holocaust

Vi gjorde også modstand

Tema 5

At redde en Torah-rulle – var at gøre modstand

Denne kildebank består af uddrag af forskellige europæiske jødiske kilder til Holocaust. Uddragene er gengivet med tilladelse fra rettighedshavere, og må ikke anvendes i andre sammenhænge uden indgåelse af ny aftale herom. Redaktionen har bestræbt sig på at finde frem til alle rettighedshaverne. Skulle nogen mangle, kontakt venligst redaktionen.

At smugle et brød var at gøre modstand
At undervise i hemmelighed var at gøre modstand
At samle informationer og udbrede illegalt nyhedsbreve var at gøre modstand
At advare og nedbryde illusioner var at gøre modstand
At redde en Torah-rulle – var at gøre modstand
At smugle folk over grænser – var at gøre modstand
At nedskrive begivenheder og skjule optegnelserne var at gøre modstand
At hjælpe mennesker i nød var at gøre modstand
At stå med tomme hænder imod morderne – var at gøre modstand
At gøre oprør i dødslejrene – var at gøre modstand
At rejse sig i ghettoerne – var at gøre modstand
At fastholde sin menneskelighed var at gøre modstand
At skjule sig var at gøre modstand
At flygte fra ghettoen og leve som partisan – var at gøre modstand
At lytte til musik – var at gøre modstand
At sabotere nazisterne – var at gøre modstand

Digt af Haim Guri & Monia Avrahami:

Opstandens ansigter, (oversat af Therkel Stræde) fra [det israelske ghettokæmpermuseum Beit Lohamei Haghettaots hjemmeside](#)

At redde en Torah-rulle – var at gøre modstand

Kontekst

Op gennem 1930'erne gik nazisterne målrettet efter at fjerne og ødelægge alle aspekter af jødisk liv i Tyskland, ikke mindst det jødiske trosliv. Natten mellem den 9. og 10. november 1938 igangsatte nazisterne en stor aktion mod jøderne. Over hele Tyskland blev adskillige jødiske ejendomme, synagoger og gravpladser smadret og nedbrændt. De mange glasskår i gaderne efter de ødelagte jødiske butikker og synagoger bevirkede, at aktionen blev kendt som Kristalnatten.

Efter krigsudbruddet begrænsede nazisterne yderligere jødernes mulighed for at udøve deres religiøse trosliv. Synagoger blev i det besatte Europa overtaget af nazister og brugt til andre formål, f.eks. til kornlagre, mens de religiøse skrifter, Torah-rullerne blev brændt som underholdning. Jøder blev også forbudt at forsamles, mens særligt religiøse jøder, de ortodokse jøder, især blev chikaneret af nazisterne. I ghettoerne og kz-lejrene i Østeuropa var religiøs praksis ofte både forbudt og udfordret af forholdenes absurditet. For kunne man overhovedet tro på en Gud i al den gru, eller var det netop troen, der gav håb og modstandskraft i en verden af lidelse og død?

Thomas Geve, (f. 1929), var en tysk-jødisk dreng, der arbejdede på den jødiske gravplads i Weissensee i Berlin ind til sommeren 1943, hvor han og hans mor blev sendt til Auschwitz.

Thomas' mor døde i Auschwitz, men han overlevede Holocaust og udgav i 1956 sine erindringer.

Thomas Geves erindring om arbejdet på den jødiske gravplads i Berlin

"Der kom mange selvmord ind, mellem to og ti hver dag. [...]"

Når der var tid, begravede vi også mange Torah-ruller.

Jødiske religiøse regler forbød at brænde hellige skrifter, hvorfor synagoger fra hele Tyskland sendte os deres Torah-skrifter.

Der var ikke længere nogen tilbage til at passe på disse hellige skrifter, og vi bar hundredvis af Torah'er til en massegrav på kirkegården, så de kunne få en passende begravelse."²⁶

Hvad bestod Thomas' arbejde i?	
Hvad fortæller det arbejde om forholdene for Tysklands jøder?	
Hvorfor tror I, at Thomas brugte tid på at begrave Torah-rullerne?	

Chaim Kaplan var lærer i ghettoen i Warszawa. Trods udfordringerne ved at undervise, fortsatte han med det ind til sommeren 1942, hvor store dele af ghettoen blev tømt og dens beboere sendt mod udryddelseslejrene. Selvom tyskerne forsøgte at forhindre jødisk trosliv i ghettoen, fortsatte Chaim med at praktisere sin religion og med at lære børn og unge om den jødiske tro.

Mens Chaim boede i ghettoen, førte han dagbog.

Chaim Kaplans beskrivelse af afholdelse af helligdagen Yom Kippur, 1940

"Ved nytår bad vi vores bønner, selvom det var ulovligt.

Tyskerne havde nedlagt forbud mod afholdelse af fælles gudstjeneste.

I hemmelighed, i værelser tæt på de mørke, lukkede synagoger bad vi alligevel til Israels Gud"²⁷

Hvorfor tror I, at tyskerne forbød jøder at dyrke deres religion?	
Synagogen var lukket, der var forbud mod bønner - hvorfor tror I, at Chaim og de andre alligevel praktiserede deres religion i Warszawas ghetto?	

Emanuel Ringelblum (f. 1900, d. 1944) var polsk jøde. Før krigen arbejdede han som historiker. I 1940 blev han tvunget til at bo i ghettoen i Warszawa. Her brugte han tiden på at skrive og indsamle oplysninger om jødernes forhold i hele Polen og oprettede et af de største hemmelige arkiver om Holocaust. Da ghettoen blev nedlagt i 1943, gemte Emanuel ca. 25.000 sider papir i mælkedåser og metalkasser, som blev gravet ned i ghettoen.

Ringelblum og hans familie flygtede ud af ghettoen i 1944, men de blev opdaget af nazisterne, der skød dem.

Emanuel Ringelblums dagbogsnotater, april 1941

"Hørte hvordan rabbineren (jødernes religiøse leder) fra Wengrow blev myrdet dagen før Yom Kippur.

Han blev beordret til at feje gaden.

Derpå blev han beordret til at samle affaldet i sin pelshat; mens han bøjede sig fremover, stak de ham med bajonetter tre gange.

Han fortsatte arbejdet og døde imens."²⁸

En rabbiner er et religiøst overhoved. Hvordan behandlede nazisterne ham og hvorfor?	
Hvad tænker I, at behandlingen af rabbineren er et udtryk for?	

Abraham Isaac Goldberg var rabbiner i landsbyen Zelichowo, der lå i den del af Polen, som Tyskland annekterede efter angrebet på Polen 1. september 1939.

Da byens jøder i 1940 blev overflyttet til en nærliggende ghetto, fortsatte Abraham med at være rabbiner og fungerede stadig som religiøs overhoved.

Abraham Isaac Goldbergs formaning til sin jødiske menighed, 1942

"Enhver jøde, der forbliver i live, helliggør Guds navn blandt mange!"²⁹

Hvorfor tror I, at Abraham gav den formaning eller opfordring til sin jødiske menighed i 1942?	
Hvad fortæller den opfordring om forholdene i ghettoen og om jødernes fremtidsudsigter i 1942?	

Elie Wiesel, f. 1928, var rumænsk jøde og født i Transylvanien. Elie blev med sin familie sendt til kz-lejren Auschwitz i sommeren 1944. Moren og lillesøsteren blev myrdet ved ankomst, mens Elie og hans far blev optaget i arbejdslejren i Auschwitz.

Elie overlevede som den eneste i sin familie Holocaust, og skrev sidenhen sine erindringer ned i bogform.

Elie Wiesels erindring om ankomsten til Auschwitz, 1944

"Alle græd rundt om os. Der var en, der begyndte at fremsige Kaddish, bønner for de døde.

Jeg ved ikke, om det nogensinde før er sket, i jødefolkets lange historie, at mennesker fremsiger bønner for de døde over sig selv.

>> Yitgadal veyitkadach chmé raba ... Hans navn være lovet og priset ... << mumlede min far.

For første gang mærkede jeg trangen til oprør vokse i mig. Hvorfor skulle jeg prise Hans navn? Herren, den Almægtige og Grusomme var tavs, hvad skulle jeg takke ham for? [...].

Jeg glemmer aldrig de små ansigter på disse børn, hvis kroppe jeg havde set forvandle sig til røgspiraler under en stum azurblå himmel.

Jeg glemmer aldrig disse flammer, som for al evighed fortærede min tro."³⁰

Hvordan beskriver Elie ankomsten til Auschwitz?	
Hvorfor tror I, at mange jøder begyndte at bede ved ankomsten?	
Hvad skete der med Elies tro og hvorfor?	